

NASTAJANJE SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE MAKEDONIJE U JUGOSLOVENSKOJ FEDERACIJI

Makedonija i klasno i nacionalno pitanje

Građansko društvo nije moglo da reši makedonsko nacionalno pitanje. U uslovima razvijenog kapitalizma i imperijalizma, u eri socijalističkih revolucija, makedonsko pitanje je moglo biti rešeno samo socijalističkom revolucijom, odnosno njegovo rešenje je moglo biti preuzeto samo u vodećoj ulozi radničke klase.

Nosioci vlasti različitih nacionalnih buržoazija su sve više bili okrenuti klasnim interesima. Pozicije klasnih interesa buržoazije su nadjačale bilo kakve nacionalne interese ili interese »nacionalnog ujedinenja«. Parola zaštite »nacionalnih interesa« u buržoaskom društvu je u stvari bila parola obezbeđivanja klasnih pozicija buržoazije, bez obzira o kojoj se buržoaziji radilo.

Buržoazija je makedonskom nacionalnom pitanju uvek prilazila sa pozicija klasnog nosioca vlasti, nosioca klase, koja je nacionalno pitanje »rešavala« sa pozicija njenih klasnih interesa i klasne borbe.

Istorija oslobodilačkog rata i revolucije u Jugoslaviji, što će se kasnije videti, potvrdila je u tome pogledu ovaj klasni fenomen.

Nacionalno pitanje u Makedoniji je prema tome bilo uslovljeno pitanjem preobražaja društveno-političkog sistema. Ono se nije moglo rešiti kapitulacijom stare Jugoslavije, bugarizacijom Makedonije, iseljavanjem Srba iz Makedonije, niti se moglo rešiti samo isterivanjem bugarskog okupatora. Ono je bilo uslovljeno promenom karaktera vlasti, odnosno promenom karaktera države. Ono se moglo rešiti samo stvaranjem slobodne i nezavisne Makedonije.

Klasno pitanje je istovremeno izražavalo neodvojivu potrebu rešavanja nacionalnog pitanja.

Rešavanje nacionalnog pitanja, predpostavljalo je i uslovljavalo rešavanje ovoga pitanja u njegovom nacionalnom (u etimološkom značenju toga pojma) i u društveno-klasnom smislu.

Proces oslobodjenja nacije od nacionalnog ugnjetavanja od strane druge nacije je usko povezan sa procesom oslobodjenja klase od ugnjetavanja od strane druge klase.

U razmatranju ovoga pitanja treba imati u vidu, da se u odnosu klasnog i nacionalnog nije mogla tražiti identifikacija klasnog i nacionalnog pitanja. U rešavanju nacionalnog pitanja se nije moglo očekivati potpuno podudaranje klasnih i nacionalnih interesa. Te podudarnosti u istoj srazmeri nije ni moglo biti, pa se nisu ni mogle očekivati.

Klasni i nacionalni interesi se ne moraju poklapati, kao što se ne moraju u potpunosti ni isključivati. Odnos klasnog i nacionalnog je specifičan za svaku konkretnu situaciju, za svaku konkretnu naciju, za svaki konkretan klasni odnos određenog društva unutar jedne nacije i u odnosu više nacija, za svako određeno vreme.

Klasni i nacionalni interesi se uzajamno prepliću i u zavisnosti su od konkretnih istorijskih okolnosti i prilika, od različitosti njihovih uzajamnih dejstava i uticaja.

Rešavanje klasnog i nacionalnog pitanja u Makedoniji nije moglo tražiti uticaj i intervencije stranih faktora. Taj obračun se nije mogao ostvariti birokratskim »uvezenim« sistemom vlasti. Priroda socijalističke revolucije je iziskivala rešavanje odnosa, klasnog i nacionalnog, u unutrašnjem prestrojavanju snaga revolucije i kontrarevolucije i u unutrašnjem obračunu revolucije sa kontrarevolucijom. Taj proces u Makedoniji se mogao ostvariti samo kroz stvaranje nove revolucionarne vlasti iznikle kroz revolucionarnu borbu, pre svega na pitanju samoopredeljenja, kao i na demokratskim osnovama nastalim izgradnjom te vlasti, koja je ponikla iz samog makedonskog naroda i bila birana od samog makedonskog naroda.

Makedonsko pitanje i posebno makedonsko nacionalno pitanje u toku jugoslovenske revolucije se zato nije moglo rešavati kroz suprotstavljanje nacionalnog pitanja klasnog, niti kroz suprotstavljanje klasnog pitanja nacionalnom pitanju. Isto tako, rešavanje nacionalnog pitanja se nije moglo podređivati klasnom, kao i što se klasno pitanje nije moglo podređivati nacionalnom. Klasno i nacionalno su proizilazili jedno iz drugog i uslovljavali jedno drugo i zato su zahtevali jedinstveni proces njihovog rešenja.

Jugoslovenska revolucija je zato u rešavanju nacionalnog pitanja svakog pojedinog naroda u Jugoslaviji i posebno makedonskog nacionalnog pitanja, morala da pođe od specifičnih uslova, od istorijskih činjenica, od nacionalnih razlika, konkretne situacije, i da svoje revolucionarne aktivnosti usmerava u skladu sa svim tim osobenostima svake date situacije u različitim vremenskim dimenzijama, tu se nije mogao prihvatiti nikakav »nacionalni šablon« niti bilo kakva formula »klasne borbe«, za rešavanje klasnog i nacionalnog pitanja u Makedoniji.

O značaju specifičnih uslova, za svaku narodnu revoluciju, Lenjin je sa posebnim akcentom govorio:

»Narodna revolucija je ona u kojoj se mase naroda, njihova većina, niže društvene klase, podređene i eksploatisane, digle u svojoj dubini na samostalan način, i utisnule u ceo revolucionarni proces pečat svojih zahteva, svojih nastojanja da u originalnom obliku uspostave novo društvo umesto starog, koje se ukida«.

Jugoslovenska revolucija je, dakle trebalo da razreši protivurečnosti na nacionalnom pitanju u specifičnim uslovima.

Rešavanje makedonskog nacionalnog pitanja, bez jednovremenog rešavanja i klasnog pitanja je bilo nemoguće. Rešavanje nacionalnog pitanja u uslovima kapitalističkog poretka, bez obzira, koja je

nacionalna buržoazija na vlasti (bugarska ili srpska), značilo je ostajanje na starim odnosima ne samo klasnog, nego i nacionalnog porobljavanja.

Rešenje makedonskog nacionalnog pitanja moglo se tražiti samo kroz odnos dva najznačajnija pitanja revolucije, kroz klasno i nacionalno pitanje, kroz njihovu uslovljenost, njihovu povezanost i njihovu uzajamnost.

Međutim, odnos nacionalnog i klasnog pitanja i u tome sklopu posebno makedonskog nacionalnog pitanja, u toku Drugog svetskog rata i socijalističke revolucije u Jugoslaviji, treba posmatrati u skladu sa konkretnom situacijom, sa odgovarajućim odnosima političkog sistema, odnosno uslova pod kojima se ono trebalo rešavati. Makedonsko nacionalno pitanje moglo se rešavati samo u uslovima jedne veoma složene i krizne situacije stvorene okupacijom Makedonije od strane fašističke Bugarske. Borba za nacionalno oslobođenje makedonskog naroda kroz socijalističku revoluciju u suštini je bila klasna borba pre svega protivu velikobugarskog hegemonizma i velikobugarske buržoazije koja je 1941. godine okupacijom Makedonije uspostavila svoju vlast.

Narodnooslobodilački rat i revolucija u Jugoslaviji nerazdvojno su jednovremeno rešavali ova dva najznačajnija pitanja, jer se jedno od drugog nije moglo odvojiti.

Makedonsko nacionalno pitanje u jugoslovenskoj revoluciji je dobilo i moralo da dobije svoje političko-klasno značenje, a samim tim i svoje političko i klasno rešenje.

Rešavanjem makedonskog nacionalnog pitanja se nije, znači, moglo ostvariti u uslovima takvog političkog sistema i takve državne organizacije, (bez obzira da li tu državnu organizaciju organizuje velikobugarski ili velikosrpski hegemonisti), ako u strukturi takvog političkog sistema dominira buržoazija, kao nosilac otuđenih centara ekonomske i političke moći, i kao nosilac takvih društvenih i ekonomskih odnosa na kojima se ostvaruje eksploatacija čoveka po čoveku. Jer, kako je istakao Marks »ni Mađar, ni Italijan, ni Poljak, ni Irac, ne mogu biti slobodni dok radnik bude rob«.

Ova Marksova misao je toliko puta bila potvrđena u istoriji socijalističkih revolucija, koje su usledile i koje su ostvarene. Ovo je potvrđeno i u jugoslovenskoj revoluciji.

Za osiromašeni i pauperizovani narod Makedonije, nikakva nacionalna zajednica nije mogla značiti ništa, ako bi makedonski čovek i dalje bio stavljen u ropske — eksploatorske odnose u kakvima je vekovima bio, ako bi on u takvoj »nacionalnoj državi« ostao nacionalno obespravljen i klasno potčinjen.

Pravo makedonskog naroda na samoopredeljenje

Makedonsko pitanje je kroz istoriju (naročito u toku XIX i XX veka) delilo sudbinu tuđih interesa. Ono je isticano, interpretirano i »rešavano« mimo volje makedonskog naroda. Interesi velikih sila i njihove ekspanzije na Balkanskom poluostrvu, po pravilu su elimi-

nisali bilo kakvo učešće, bilo kakvu volju naroda Makedonije, čije je pitanje: »rešavano«.

Druge države su raspolagale sudbinom makedonskog naroda. Velike, pa i druge manje susedne države makedonsko pitanje su rešavale u svojoj korist i na štetu makedonskog naroda.

Međutim, prirodni demokratski put rešenja makedonskog pitanja nije mogao da se nađe upravo zbog činjenice, da su svi drugi makedonsko pitanje »rešavali« mimo makedonskog naroda.

Kapitulacijom Kraljevine Jugoslavije, aprila 1941. godine, i dolaskom bugarske okupatorske vojske u Makedoniju, Makedonija je doživela jedno novo negiranje ne samo svoje nacionalnosti, nego i svake slobode i ljudska prava u ovoj zemlji.

Izlazak iz bugarskog ropstva bio je moguć samo kroz revolucionarnu i oružanu borbu protiv okupatora. Makedonski narod je ponovo bio stavljen pred situaciju jedne nove borbe za svoje nacionalno i socijalno oslobođenje.

Istorijsko iskustvo je potvrdilo da svaka nacija nastoji da prođe kroz period svoje svestrane nacionalne emancipacije. Ovo je naročito značajno za one nacije koje su za dugi period svoga postojanja silom bile onemogućene u svome nacionalnom razvitku u kojima je od raznih hegemonističkih i imperijalističkih snaga i struktura, osporavana njihova nacionalnost. Jedna od takvih nacija je bila makedonska nacija.

Nacionalna emancipacija makedonskog naroda, bila je preduslov za afirmaciju ne samo njenih istorijskih i političkih prava i sloboda, već i svih onih opšteljudskih vrednosti kvaliteta jednog naroda i njegove kulture. Takav jedan preobražaj u ostvarivanju narodne emancipacije, u uslovima Drugog svetskog rata, pri činjenici okupirane Makedonije od strane Bugarske, mogla je da izvrši samo socijalistička revolucija.

Rešenje nacionalnog pitanja ugnjetene nacije, može se rešiti samo putem ostvarivanja samoopredeljenja naroda, koji sam odlučuje o organizaciji svoje buduće države, o uređenju društvenih odnosa unutar same nacije.

Govoreći o rešenju nacionalnog pitanja ugnjetene nacije, u uslovima pobedonosnog socijalizma Lenjin je ukazao da: »Pobedonosni socijalizam neminovno mora ostvariti potpunu demokratiju i, prema tome, ne samo sprovesti potpunu ravnopravnost nacija, već i ostvariti pravo na samoopredeljenje ugnjetenih nacija, tj. pravo na slobodno političko odvojenje.¹⁾

Pravo na samoopredeljenje podrazumeva pravo nacije da može odlučivati o svojoj sudbini i da se niko ne može mešati u njen unutrašnji život.

Pravo na samoopredeljenje isto tako podrazumeva obavezu drugih nacija da se ne mogu mešati u nacionalni život nacije u pitanju, kao i da ne mogu kršiti prava, kulturu i život ove nacije.

¹⁾ Lenjin, »Izabrana dela«, str. 439.

Socijalistička revolucija kao čin samoopredeljenja

Samoopredeljenje makedonske nacije, u toku jugoslovenske revolucije, imalo je svoj specifičan, karakterističan tok. Samoopredeljenje makedonskog naroda nije značilo zatvaranje makedonske nacije u samu sebe, kao svoj sopstveni i nezavisni čin. U interesu svoga prosperiteta, ona je ušla u federativni odnos sa drugim narodima Jugoslavije, kao uslova za obezbeđenje njene samostalnosti i njenih kroz revoluciju stečenih prava. Stekavši svoju nacionalnu samostalnost i ravnopravnost, makedonski narod je, stupajući u federaciju, primio obavezu da štiti ravnopravnost i teritorijalni integritet i drugih naroda Jugoslavije, kao što su i svi jugoslovenski narodi ulazeći u federaciju prihvatili obavezu da štite nacionalnu slobodu, suverenitet i teritorijalni integritet makedonskog naroda. Zato ostvarivanje prava na samoopredeljenje, kao osnovnog preduslova za budući život Makedonije, bio je jedan od osnovnih zadataka jugoslovenske revolucije i kao njen elementarni princip.

Za jugoslovensku revoluciju makedonska nacija nije bila ni slučajni, ni efemerni fenomen. Za jugoslovenski revolucionarni pokret i njegovu avangardu — KPJ, makedonska nacija je bila zajednica naroda koja je imala svoj istorijski put, svoj ekonomski i kulturni razvitak. Makedonska nacija nije nastajala, niti nestajala voljom pojedinaca i grupa. Makedonska nacija se stvarala i nastajala i živela, kao i što danas živi, u određenim istorijskim uslovima.

Pravo na samoopredeljenje makedonskog naroda, bila je prva i osnovna tačka i pretpostavka za rešenje makedonskog nacionalnog pitanja.

Priznavanje prava makedonskom narodu na samoopredeljenje, značilo je ne samo priznavanje jezika, istorije, kulture itd. ovome narodu, u etimološkom njegovom smislu. Pravo na samoopredeljenje u jugoslovenskoj revoluciji za makedonski narod je značilo šansu za očevoćenje makedonskog naroda u Marksovom smislu te reči, za definitivno njegovo izvlačenje iz vekovnog ropstva.

Pravo na samoopredeljenje je značilo rešavanje makedonskog nacionalnog pitanja kroz jugoslovensku revoluciju i kao klasnog pitanja makedonskog proletarijata, značilo je rešavanje socijalnog položaja ogromne većine, osiromašenog i ugnjetenog makedonskog naroda.

Rešenjem makedonskog pitanja, samoopredeljenjem kroz jugoslovensku revoluciju, makedonski narod je imao jedinu mogućnost da se oslobodi pritiska od prošlosti kao i dominacije postojećeg okupatorsko-bugarskog poretka. Zato je samoopredeljenje podrazumevalo rešavanje makedonskog pitanja u određenim okvirima, uslovima i u stvaranju snaga za ostvarivanje ciljeva samoopredeljenja. Dakle, samoopredeljenjem, kao zahtevom za rešenje makedonskog nacionalnog i klasnog pitanja, makedonski narod je trebalo da ostvari u specifičnim uslovima. Ti specifični uslovi su bili, ratni uslovi. Makedonski narod je pravo na samoopredeljenje trebalo da izvrši u uslovima kada nije postojala makedonska nacionalna država, kao samostalna država. Samoopredeljenje makedonskog naroda, nije vršeno u uslovima mirnodopskim, niti u okviru konfederativnog ili federativnog sastava,

gde bi se makedonski narod referendumom, ili plebiscitom mogao izjasniti o svome državnom i političkom uređenju zemlje, kao ustavnim pitanju.

Samoopredeljenje makedonskog naroda je vršeno u uslovima od strane Bugarske okupirane Makedonije, uz postojanje bugarske vojske, policije i drugog državnog aparata dovedenog iz Bugarske. Dakle, makedonski narod je imao da izvrši samoopredeljenje u uslovima kada je u Makedoniji uspostavljena fašistička diktatura i u uslovima najtežeg pritiska i zločina, koji je bugarski okupator činio prema makedonskom narodu. Samoopredeljenje makedonskog naroda je nužno moralo da dođe kao proces i kao borba, kroz socijalističku revoluciju. To pravo je makedonski narod, opredeljujući se za revoluciju kao čin samoopredeljenja, magao da izrazi kao svoju volju za stvaranje autonomije ili za stvaranje unitarne makedonske države, ili za stvaranje nezavisne Makedonije u sastavu Jugoslovenske federacije.

Pristupajući jugoslovenskoj revoluciji za oslobođenje Makedonije i cele Jugoslavije i za uključenje Makedonije u sastav jugoslovenske federacije, za vreme i posle pobeđe jugoslovenske revolucije, učešćem u oružanoj borbi i u drugim oblicima borbe i otpora protiv okupatora, makedonski narod je izrazio svoju nacionalnu i političku opredeljenost. Prema tome, pravo na samoopredeljenje u uslovima oslobodilačkog rata za makedonski narod je značilo ne samo dobrovoljno opredeljivanje za politički sistem socijalizma i za federativnu i demokratsku Jugoslaviju, već je to — pravo na samoopredeljenje značilo opredeljivanje za uslove i za put budućnosti života makedonskog naroda, koji treba da dovede do potpunih ciljeva izraženih samoopredeljenjem.

Praktično, samopredeljenje makedonskog naroda, je značilo borbu protiv bugarskog okupatora i protiv svih drugih neprijatelja makedonskog naroda iz strukture velikosrpske buržoazije, koja je preko četničkog pokreta u Makedoniji, nastojala da završetkom rata povrati svoju hegemoniju u Makedoniji. Samoopredeljenje makedonskog naroda je značilo i borbu protiv svakog oblika fašizma, nacionalizma i hegemonizma koje je dolazilo od strukture hitlerovog agenta Vanče Mihajlova, Čkartova i sličnih nacionalističkih i profašističkih struktura.

Revolucionarni uslovi i proces oslobodilačkog rata u Jugoslaviji, zahtevali su adekvatno i po obliku revolucionarno samoopredeljivanje naroda, u toku same revolucionarne borbe i kroz revolucionarnu borbu. Ti uslovi su zahtevali samoopredeljivanje ne samo u »plebicitarnom« i klasičnom »glasačkom« smislu izražavanja volje za organe vlasti. Kada vladajući poredak uspostavi takve odnose i takav sistem, kada uzurpira osnovna prava, pa i pravo na samoopredeljenje, onda ugnjeteni narod taj čin samoopredeljenja »sam sebi daje« i pristupa činu obaranja vlasti koju on ne želi. Revolucionarni čin samoopredeljenja bio je iskazan činom pristupa jugoslovenskoj revoluciji i oslobodilačkoj borbi. Prema tome, makedonski narod je svoje samoopredeljenje za stvaranje federalne Makedonije u sastavu Federativne Jugoslavije izrazio činom svoje borbe i snagom svoga oružja.

U takvom kvalitativnom skoku i promeni društvenog sistema čin makedonskog samoopredeljenja kroz jugoslovensku revoluciju, makedonski narod je izvršio, *kao konačni akt*, koji je značio da makedonski narod nije prihvatio okupaciju koja mu je kroz praksu potvrdila negiranje makedonske nacije i slobode, kao što je čin samoopredeljenja značio i odbacivanje koncepta Bugarske radničke partije (komunista), koja makedonskom narodu isto tako nije priznavala makedonsku nacionalnost i koja je za sve vreme oslobodilačkog rata i revolucije u Jugoslaviji, dvoličnim stavom i dvoličnom politikom nastojala da Makedoniju priključi u sastav Bugarske države i da time u jednom budućem procesu sistematskom denacionalizacijom, nastavi sa daljim gušenjem, sputavanjem i konačnom asimilacijom makedonske nacionalnosti.

Čin makedonskog samoopredeljenja je značio odbacivanje svakog pokušaja velikosrpske buržoazije da se u Makedoniji ponovo uspostavi gospodstvo velikosrpske buržoazije.

Samoopredeljenje makedonskog naroda i rešenje nacionalnog pitanja makedonskog naroda, kroz jugoslovensku revoluciju značilo je i obračun sa velikoalbanskim nacionalizmom i italijanskim fašizmom, kao i drugim neprijateljima makedonskog naroda.

Jugoslovenska revolucija je u Vardarskoj Makedoniji, definitivno skinula s dnevnog reda makedonsko pitanje.

Svako osporavanje te činjenice ne znači ništa drugo do osporavanje toga fakta samoopredeljenja makedonskog naroda a to znači osporavanje jugoslovenske socijalističke revolucije.

Makedonski narod nije mogao da pođe sa onima koji su mu osporavali nacionalnu pripadnost, slobodu i nezavisnost

Drugi svetski rat je svojim završetkom morao da donese odgovarajući ishod, odgovarajuća društveno-politička rešenja. Ishod Drugog svetskog rata zavisio je od mnogih okolnosti. Njegov ishod je zavisio od odnosa snaga hitlerovske i antihitlerovske koalicije. Pobjeda fašizma, posle Drugog svetskog rata, značila bi jedno novo ropstvo u koje bi za duže vreme bio bačen ceo svet.

Pobedom antihitlerovske koalicije na čelu sa SSSR-om, SAD i Engleskom i državama i narodima, koji su bili njihovi saveznici, od kojih je Jugoslavija imala svoje značajno mesto, bilo je sasvim jasno, još u toku rata, da rešenja političkog sistema u pojedinim zemljama koje su bile pod fašističkom okupacijom i onim koje nisu bile pod fašističkom okupacijom, ali su bile u ratu protivu fašizma, ne bi bila rešena na isti način. Sudbina njihove budućnosti sasvim je izvesno bilo, imala je različit ishod. U većem broju zemalja evropskog kontinenta, u većoj ili manjoj meri — postojao je pokret otpora, borba protiv okupatora, ali mnogi od tih pokreta su nosili sa završetkom Drugog svetskog rata status quo, kao krajnji ishod završenog rata, tj. ono isto stanje buržoaskog sistema kakvo je zatekao Drugi svetski rat. Te brojne evropske buržoaske države, nisu bile usmerene na proces preobražaja jednog sistema u drugi i nisu bile zahvaćene revolucionarnim procesom. One su bile uključene isključivo u oslobodilački rat.

Vekovne težnje makedonskog naroda za njegovo ujedinjenje u jednu makedonsku nacionalnu državu u toku Drugog svetskog rata nisu bile ostvarene. Makedonski narod je i dalje ostao izdvojen u okviru triju različitih političkih sistema. Makedonci u Pirinskoj Makedoniji ostali su i dalje pod dominacijom carevine. Bugarske u sastavu bugarske države. Egejska Makedonija bila je isto tako okupirana uz pomoć Hitlera bugarskim trupama, ali je ishodom Drugog svetskog rata ostala u okviru monarhističkog režima u Grčkoj, dok je treći deo makedonskog naroda u Vardarskoj Makedoniji isto tako bio pripojen Bugarskoj i okupiran od Bugarske.

Različiti uslovi u svakoj od ovih država i političkih sistema u kojima živi makedonski narod, nisu pogodovali ostvarivanju jednog jedinstvenog revolucionarnog procesa, koji bi doveo do ujedinjenja celog makedonskog naroda u jednu makedonsku državu. Ishod Drugog svetskog rata, nije omogućio nacionalno oslobođenje makedonskog naroda u Pirinskoj i Egejskoj Makedoniji.

Makedonski narod u Vardarskoj Makedoniji koji je u toku Drugog svetskog rata bio pod bugarskom okupacijom ušao je u oružanu borbu za svoje nacionalno i socijalno oslobođenje kroz oružani ustanak i revoluciju u Jugoslaviji.

Makedonija, kao i u svim ranijim ratovima se ponovo našla na raskršću i na političkoj vetrometini, na razvođu brojnih interesa i kao geografsko područje na Balkanu i u Evropi, kao interes fašističke koalicije da se Makedonija ponovo baci u novo ropstvo.

Različite političke strukture za »rešenje« makedonskog pitanja u toku Drugog svetskog rata nudile su kao svoj interes nekoliko alternativa. Te alternative su bile jasne:

Prvo, fašistička Bugarska, koja je uz pomoć Hitlera izvršila okupaciju Makedonije, uspeła je (makar i privremeno) da okupira Vardarsku Makedoniju (izuzev njenog zapadnog dela koji je došao pod okupaciju Italije) i Egejsku Makedoniju, koja je okupirana posle okupacije Grčke. U okupatorskom sistemu »Velike Bugarske« bugarski okupatorski poredak je u toku Drugog svetskog rata, u praksi svoga sistema dokazao da on makedonsku naciju ne priznaje. Za njih su Makedonci »Bugari«, pa je iz toga jasno proizilazilo da bi i Vardarska Makedonija kao »bugarska zemlja« i dalje ostala u sastavu Carevine Bugarske, bez prava na nacionalnu slobodu, na jezik, na svoju državnost, svoju kulturu i svoju istoriju. Ostajanje Makedonije u sastavu bugarske carevine je za makedonski narod značilo najgore rešenje, razumljivo, pod pretpostavkom da bi ishodom Drugog svetskog rata situacija bila rešena u korist Hitlerovske Nemačke, kada bi Bugarska ostala u sistemu hitlerovske koalicije.

Drugo, »rešenje« makedonskog pitanja odnosilo bi se na liniju koju je zastupala BRP (komunista). I ta linija je bila jasna i ona je u sukobu sa KPJ na pitanju oružane borbe i revolucije u Makedoniji, već na početku oslobodilačkog rata, bila razgolićena. Suština ove bugarske linije i »političke platforme«, svodila se na to, da makedonska nacija ne postoji. U Makedoniji postoje samo »makedonski Bugari«, te se stav BRP (komunista), na makedonskom pitanju, na tome, da li u Makedoniji žive Makedonci sa svojim nacionalnim karakteris-

tikama, kao posebna nacija, sa svojim jezikom, kulturom, istorijom, teritorijom i td., ili su to »makedonski Bugari« u tom pogledu nije razlikovao od stava vladajuće fašističke garniture Cara Borisa, Filova, Božilova i dr.

I BRP (K) je bila za to da Makedonija ostane u sastavu bugarske države, ali »pod drugom upravom« (ne i pod drugom vojskom), iz čega je rezultirao stav BRP (K) o nevođenju borbe protiv bugarske okupatorske vojske, kojoj bi, kako je predviđao bugarski CK BRP (K,) u datom trenutku, posle pobede nad fašizmom na čelo stalo drugo vojno rukovodstvo.

Dakle, ova bugarska alternativa je isto tako trebalo makedonski narod da stavi u novo nacionalno bespravlje, u denacionalizaciju i asimilaciju makedonske nacije.

Treća alternativa je dolazila od velikosrpske buržoazije. Ovu liniju su nosili četnički pokret i četničke formacije Draže Mihajlovića, koje su nepriznajući makedonsku naciju insistirale na restauraciji kapitalističkog i ozloglašenog poretka bivše kraljevine Jugoslavije u kojoj je kombinaciji Vardarska Makedonija i dalje ostala kao »južna Srbija« u sistemu jednog omrznutog poretka, koji je u toku pune dve decenije držao makedonski narod u nacionalnom i ekonomskom bespravlju. Ovaj pokret nije mogao da nađe uporište u makedonskom narodu. Zbog toga je on od samog početka aktivnosti u Makedoniji bio osuđen na propast.

Treća alternativa, kao druga varijanta usmerena od Hitlera bila je »autonomna Makedonija« pod vođstvom fašističkog agenta Vanče Mihajlova.

Vančomihajlovska »Autonomna Makedonija« nudila je rešenje »ujedinjenje Makedonije«, ali u uslovima ostajanja fašističkog poretka i Hitlerove »Nove Evrope«.

»Autonomna Makedonija« u koncepciji Vanče Mihajlova, trebalo je da gradi »nezavisnu Makedoniju« po uzoru na NDH, (nezavisna država Hrvatska) pod vođstvom Ante Pavelića. Zato nije bilo ni čudnovato, ni iznenađujuće, što je Vančo Mihajlov u Jugoslaviji glavni uzor i instrukcije za stvaranje »Autonomne Makedonije« našao u najneposrednijoj podršci Ante Pavelića u Zagrebu. Vančo Mihajlov je bio za uvođenje fašističke diktature u Makedoniji poput fašističke NDH.

Ni jedna od napred pomenutih alternativa, niti Carevina Bugarska, niti Bugarska sa Makedonijom i programom Bugarske radničke partije (komunista), niti Makedonije po Draži Mihajloviću — »Južna Srbija« u ponovnom vaskrsenju biv. Kraljevine Jugoslavije, niti »Autonomna Makedonija« pod vođstvom Vanče Mihajlova, nisu rešavale niti nacionalno, niti klasno makedonsko pitanje.

Sve ove »varijante« su za »rešavanje« makedonskog pitanja polazile od negiranja makedonske nacije i od dominacije drugih država nad makedonskim narodom. One su značile negiranje prava makedonskog naroda na njegovu slobodu, na njegovo pravo na samoopredeljenje. One su značile priključenje Makedonije bugarskoj državi ili vraćanje u ropstvo pod veliko-srpskom oligarhijom ili za priključenje Makedonije bugarskoj državi i Hitlerovom poretku.

Makedonski narod je prema tome, u zaštiti svoje nacionalne slobode, integriteta i suvereniteta, mogao da gradi budućnost samo sa onim snagama koje su priznavale makedonsku nacionalnost i koje su bile spremne da se uključe u borbu za ostvarenje vekovnih interesa makedonskog naroda, za njegovo nacionalno oslobođenje i za stvaranje njegove nacionalne države.

Svoju nacionalnu samostalnost i svoj nacionalni integritet, makedonski narod nije mogao da gradi sa onim pokretima, političkim strukturama i snagama koje su mu osporavale njegovu — makedonsku nacionalnu pripadnost i koje su silom nastojale da izvrše asimilaciju makedonske nacionalnosti. Kao što to nisu mogli biti velikosrpski i velikobugarski kapitalisti i hegemonisti, isto tako to nisu mogli biti ni oni bugarski »komunisti«, koji nisu priznavali makedonsku naciju i koji su na makedonskom nacionalnom pitanju bili na istim pozicijama sa vladajućim režimom fašističke Bugarske.

Sam proces revolucionarne borbe u Makedoniji, u toku jugoslovenske revolucije, revolucije koja se sukobljavala sa različitim kontrarevolucionarnim i antimakedonskim snagama, još više su uverili makedonski narod da je istinsko rešenje makedonskog nacionalnog pitanja u Vardarskoj Makedoniji, bilo moguće samo kroz jugoslovensku revoluciju.

Za komuniste Makedonije i porobljeni narod Makedonije jedine alternative za nacionalno i socijalno oslobođenje bila je oslobodilački ustanak Makedonije i revolucija pod rukovodstvom KPJ za stvaranje samostalne i nezavisne Makedonije u okviru jugoslovenske Federacije.

Bratstvo i jedinstvo, kao osnova u stvaranju jugoslovenske federacije

Nacionalno pitanje u toku jugoslovenske revolucije, rešavano je u jednom kohezivnom i centripetalnom procesu, u ujedinjavanju i zbližavanju naroda i narodnosti u Jugoslaviji. U okviru celine jugoslovenskog revolucionarnog poretka, trebalo je uspostaviti ravnotežu i nacionalnu ravnopravnost. U takvoj borbi i praksi revolucije nacionalizam se nije mogao infiltrirati u socijalizam, jer onde gde bi se nacionalizam afirmisao, tu bi neminovno revolucija i socijalizam izgubili svoje pozicije.

Bratstvo i jedinstvo su bili politički fenomen i formula za oslobođenje zemlje. Međutim, bratstvo i jedinstvo su bili istovremeno i fenomen i formula socijalističke revolucije za rešavanje nacionalnih odnosa i nacionalnog pitanja uopšte u Jugoslaviji. Bratstvo i jedinstvo je bilo politički princip socijalističke revolucije u izgradnji jugoslovenske federacije. Ono je označavalo revolucionarnu devizu da se nacionalno pitanje u Jugoslaviji nije moglo rešavati, niti se federalizam mogao graditi, na nacionalnom ugnjetavanju, nacionalnom bespravljju, na nacionalnom monopolizmu i nacionalnom separatizmu jedne nacije prema drugoj. Zbližavanje jugoslovenskih naroda u okviru federacije se nije moglo graditi razjedinjavanjem jugosloven-

skih nacionalnosti, suprotstavljanjem nacije naciji i još manje bratoubilačkom borbom jednog naroda Jugoslavije, protiv drugog naroda Jugoslavije.

Bratstvo i jedinstvo je u suštini bilo generalni prilaz u rešavanju nacionalnog pitanja, po kome je oslobođenje jedne nacije bilo vezano za oslobođenje drugih nacija, odnosno, oslobođenje jedne nacije nije moglo biti ostvareno bez oslobođenja drugih nacija. Borba za političko, socijalno i nacionalno oslobođenje kao jedinstven proces, mogla se zasnivati samo na principu »jedan za sve — svi za jednoga« u onome smislu, kako je Marks isticao, da jedna nacija ne može biti slobodna ako ugnjetava druge nacije.

U takvom prilazu rešavanju nacionalnog pitanja u procesu jugoslovenske revolucije nije bila dovoljna samo zajednička borba odvojenih, nacionalno izolovanih celina i pokrajina, kao »nezavisnih« i »samostalnih« revolucionarnih pokreta i nacionalnosti koje bi imale da koordiniraju ili imitiraju federativnu strukturu revolucionarnog poretka. Učešće brojnih nacija u toku socijalističke revolucije u Jugoslaviji, nije bio ugovorni odnos jugoslovenskih nacija na pitanju koje je rešavalo sudbinu i budućnost svih naroda, na osnovnom pitanju revolucije, na pitanju vlasti.

Titova deviza bratstva i jedinstva duboko je u sebi sadržavala uzajamnu povezanost delova jugoslovenskih naroda u celini i ostvarivanju jugoslovenske revolucije kao celine.

Plima i oseka u toku jugoslovenske revolucije i oslobodilačkog ustanka u pojedinim delovima naše zemlje bili su u skladu sa objektivnom situacijom i odnosom snaga, revolucije i kontrarevolucije u Jugoslaviji, pa i izvan njenih granica, što je bilo logično i normalno uz postojanje jedne objektivne situacije tokom Drugog svetskog rata. Prema tome, logično je bilo u takvom uzajamno uslovljenom i povezanom procesu oslobodilačke borbe očekivati neravnomernosti u procesu ostvarivanja oslobodilačkog ustanka i revolucije. U toku Drugog svetskog rata odgovarao je takav revolucionarni poredak, koji se u jedinstvenom revolucionarnom procesu postavljao eksteritorijalno i koji je jugoslovensku državu, kao federativnu strukturu stvarao monolitno. Federalizam u Jugoslaviji je nastajao kao praksa koja je omogućavala zajedništvo samo potpuno ravnopravnih nacionalnosti u onome smislu, kako je Lenjin isticao, kao »savez jednakih«.

Individualna samostalnost i emancipacija nacije nije bila suprotstavljena zajedničkom interesu svih naroda Jugoslavije za stvaranje nove socijalističke jugoslovenske zajednice.

Bratstvo i jedinstvo, u toj, na prvi pogled jednostavnoj i »prostoju« paroli i revolucionarnoj funkciji, bio je sadržavan osnovni marksistički prilaz, smisao i pojava specifičnog puta jugoslovenske revolucije i njen karakter. Federativni sastav Jugoslavije u njenom nastojanju, bio je znači, oblik savezne države, u kojoj su definitivno brisane razlike i podele nacija na ugnjetačke i ugnjetene.

Uspostavljanje ravnopravnosti naroda i narodnosti u Jugoslaviji istovremeno je značilo i prevazilaženje protivurečnosti koje su odvajale narode na ugnjetačke i ugnjetene i suprotstavljale ih jedne drugima. Federacija je bila oblik organizovanja savezne države u kojoj

su definitivno brisane razlike između nacija kao vladajućih i onih nad kojim se vlada. Jugoslovenska revolucija je ujedinjavala narode Jugoslavije, pre svega, na jednom internacionalnom frontu. Borba kroz zajedništvo interesa svih nacionalnosti je doprinosila rešavanju nacionalnog pitanja.

Okupljanje naroda i narodnosti na paroli i platformi bratstva i jedinstva u federativni poredak Jugoslavije je vršeno kroz jedinstveni Narodnooslobodilački front, kao bazu i široku društveno-političku organizaciju.

Narodnooslobodilački front je okupljao sve rodoljubive mase koje su se dobrovoljno uključile u borbu za oslobođenje zemlje. Vođen od Komunističke partije Jugoslavije Narodnooslobodilački front je okupljao sve one koji nisu prihvatili okupaciju zemlje i koji su tražili nacionalno i socijalno oslobođenje. Zato je konstituisanje jugoslovenske federacije u osnovi vršeno kroz rešavanje nacionalnog pitanja. U takvim uslovima, kontrarevolucija je uporno nastojala da razbije širinu Narodnooslobodilačkog fronta i da koliko je moguće suzi revolucionarni front borbe uz stalno nastojanje da široke mase naroda izoluje od oslobodilačkog i pre svega, revolucionarnog pokreta. Zato su, nacionalne buržoazije, sve odreda, svojom propagandom vrlo uporno nastojale da Narodnooslobodilački pokret prikažu kao »komunistički«, kao »sovjetski«, »boljševički«, »jevrejski«. U toj propagandi, svesno, kontrarevolucionarna ideologija je stupila u dejstvo i u iskrivljenom svetlu prikazivala budućnost jugoslovenske države kao društvo koje »u redu stoji pred kazanom za hranu«, kao društvo koje, »ruši crkve«, »ubija popove«, »ruši porodicu«, itd. To je bila buržoaska interpretacija revolucije i revolucionarnog rešavanja nacionalnog pitanja. To je bio i klasni prilaz buržoazije nacionalnom pitanju.

U odnosu na Makedoniju, parola bratstva i jedinstva je rušila svaki pokušaj bilo koje hegemonističke organizacije, velikobugarske, velikosrpske, velikoalbanske ili neke druge, da makedonski narod i makedonski pokret izoluje od ostalih naroda Jugoslavije.

Možda više, nego u bilo kome delu Jugoslavije, parola bratstva i jedinstva je najviše značila za Makedoniju.

Sukobljena i okrenuta, s jedne strane, velikobugarskim hegemonistima i s druge strane, velikosrpskim i italijanskim hegemonistima i fašistima, snagama DN i vančo-mihajlovskim organizacijama, koje su nastojale da makedonski narod odvoje od drugih naroda Jugoslavije, a samim tim i od revolucije, na paroli bratstva i jedinstva, makedonski narod je gradio sa narodima Jugoslavije svoj revolucionarni sastav, silom i snagom svoga oružja.

Federativna zajednica jugoslovenskih naroda stvorena na bratstvu i jedinstvu, za makedonski narod je značila (kao i za sve narode Jugoslavije) dobrovoljno samoodređujuće uključivanje u federativni savez u kome je od samog nastanka jugoslovenske federacije postojalo i razvijano uzajamno poverenje među jugoslovenskim narodima, poverenje kao podloga i kapital budućeg života ujedinjenih bratskih naroda i narodnosti Jugoslavije.

Težnje za sticanjem nacionalne slobode, za život makedonske nacionalnosti, kao ne samo priznate, već i kao potpuno ravnopravne sa drugim narodima Jugoslavije, bio je jedan od odlučujućih faktora za tako masovno učešće makedonskog naroda u jugoslovenskoj revoluciji, i za pobedonosni ishod jugoslovenske revolucije.

Borba za nacionalno oslobođenje makedonskog naroda bila je jedan od potencijalnih snaga jugoslovenske revolucije. U takvoj plimi revolucionarnih odnosa u Makedoniji, bratstvo i jedinstvo je bilo princip koji je sadržavao osnovni smisao revolucionarnog pokreta u Makedoniji. Na taj način, socijalistička revolucija je zbližavala makedonski narod sa ostalim narodima Jugoslavije u zajedničkoj revoluciji, u zajedničkoj borbi za oslobođenje i u zajedničkoj borbi za rušenje bugarskog okupatorskog poretka i za rušenje svih okupatorskih poredaka u drugim delovima Jugoslavije, a za uspostavljanje istinske narodne vlasti makedonskog naroda i vlasti ostalih jugoslovenskih naroda.

Istorijska neminovnost stvaranja federacije u Jugoslaviji

Izgradnja društveno-političkog sistema i strukture buduće jugoslovenske države, bilo je jedno od osnovnih pitanja jugoslovenske revolucije i oslobodilačke borbe od samog njihovog početka.

Stvaranje nove Jugoslavije, kao unitarne ili kao federativne socijalističke države, bilo je, znači, pitanje od kojeg je zavisio ne samo posleratni razvitak jugoslovenskih naroda u novoj državi, nego je to bilo i pitanje karaktera i toka jugoslovenske revolucije, od kojeg je pitanja zavisio uspešan ishod jugoslovenske revolucije i od kojeg je pitanja zavisilo u prvom redu, rešavanje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji.

U ostvarivanju revolucionarnog procesa, KPJ je pošla od činjenice da u Jugoslaviji postoji višenacionalni sastav stanovništva i da je nacionalno, kao nerešeno pitanje, kao ostatak bivšeg kapitalističkog poretka, bilo jedno od osnovnih pitanja revolucije. Zato se u rešavanju nacionalnog pitanja, svake od pojedinih nacionalnosti u Jugoslaviji, pošlo od toga, da se u buduće socijalističko društvo u ovoj zemlji, može graditi samo na federativnom principu, na principu potpune nacionalne ravnopravnosti, nacionalnog samoopredeljenja i na principu raspolaganja svake nacije samom sobom.

Izgradnja federativnog sistema u Jugoslaviji, nije bila nikakva ideja ad hoc, koja je bila rođena početkom revolucije. Izgradnja federativnog sistema u Jugoslaviji je bila sasvim jasna i unapred određena orijentacija i zadatak KPJ, koja je kao takva postojala još pre ustanka i revolucije, još od nastanka Komunističke partije Jugoslavije, a naročito posle njenog III Kongresa i V Zemaljske konferencije, sa kojim je programom KPJ ušla u tok revolucije.

Federacija u Jugoslaviji, prema tome, nije bila sama sebi cilj. Ona je bila jedna neminovna i realna potreba svih naroda Jugoslavije, kako za rešavanje pitanja vlasti, kao prvog pitanja revolucije, tako i za rešavanje nacionalnog pitanja, kao jednog od osnovnih pitanja re-

volucije. Federacija buduće jugoslovenske države, bila je vizija jugoslovenskog revolucionarnog poretka i kao jedina njegova alternativa i nezaobilazna pretpostavka.

Socijalistički poredak u Jugoslaviji, sigurno je, ne bi mogao pobediti, da u njegovu pobedu nije ugrađivana federativnost. Federacija u Jugoslaviji je bila osnovna i bitna pretpostavka za krajnji ishod revolucije.

Sa stanovišta takve istorijske nužnosti, za stvaranje federacije, jugoslovenska federacija se javljala kao fenomen nacionalne i socijalne složenosti i kao fenomen protivrečnosti postojećih društvenih odnosa.

Jugoslovenski federalizam se još u svom početku, još u nastanku revolucije pojavio kao višenacionalan. U sklopu te višenacionalnosti, bio je prisutan i problem i položaj kako naroda, tako i narodnosti u Jugoslaviji, odnosno položaj nacionalnih i narodnosnih grupa. Federalizam je u Jugoslaviji, kako je istakao prof. dr Jovan Đorđević (»u sebi sadržavao kako elemente geografsko-političke nužnosti, tako i društveno-ekonomske i kulturne raznolikosti«).

Stvaranje jugoslovenske federacije za jugoslovensku revoluciju je bila stvarnost od koje je moralo da se pođe, stvarnost, koja se ogledala u tome, da u Jugoslaviji živi višenacionalna struktura, da u njoj postoji više etničkih zajednica koje nisu bile samo prost skup nacionalnog pluralizma, već je to bila takva višeetnička zajednica, koja se izražavala i kao odnos jednog dubokog društveno-političkog, sociološkog i socijalno-psihološkog pluralizma, koji je u sebi sadržavao i izražavao protivrečnosti, kako klasnog, tako i nacionalnog karaktera.

Nastanak jugoslovenske federacije, izražavan na nacionalnom i klasnom pitanju, kao na opštem obliku konstituisanja jugoslovenskih naroda, značio je konstituisanje u saveznu-federativnu državu.

U svetlu jedne takve istorijske nužnosti i potrebe stvaranja jugoslovenske države, nužno se postavio čitav niz pitanja, principa i problema u sveukupnosti izgradnje fenomena federalizma, koji je u sebi sadržavao i ispunjavao karakter i suštinu jugoslovenske revolucije, kao uslova nastanka i izgradnje nove države.

Na takvom fundamentu jugoslovenske federacije, nužno se postavilo više pitanja bez čijeg se poznavanja ne mogu shvatiti specifični — originerni oblici u nastajanju jugoslovenske Federacije. Tu pre svega dolazi pitanje Federacije, kao saveza malih naroda za odbranu od velikih, hegemonističkih i imperijalističkih snaga, pitanje Narodnooslobodilačkog fronta, kao široke društveno-političke baze, na kome i u okviru kojeg i preko kojeg je ostvaren koncept bratstva i jedinstva i preko kojeg je ostvareno prevazilaženje nacionalnih protivrečnosti, nacionalne mržnje i suprotstavljanje naroda narodu. To je zatim, pitanje originernog i specifičnog oblika ratnog federalizma u kome je izgrađen i ostvaren revolucionarni poredak Jugoslavije.

To je zatim pitanje federacije, kao oblika ujedinjavanja naroda protiv svake tendencije nacionalizma, razdora i šovinizma među na-

rodima. Ovde, svakako, kao suština pitanja nastanka jugoslovenske federacije dolazi i pitanje klasne funkcije jugoslovenske federacije.

U skladu sa svim napred iznetim pitanjima i aspektima jugoslovenskog federalizma, samo se po sebi ističe i pitanje Makedonije, u sastavu jugoslovenske Federacije.

Revolucionarni poredak kao federativni poredak

Specifičnost jugoslovenske revolucije, kao jedinstvenog fenomena u rešavanju klasnog pitanja i nacionalnog pitanja izrazilo je revolucionarni poredak u Jugoslaviji od samog njegovog nastanka na federativnom principu.

U procesu nastajanja i razvitka jugoslovenske revolucije i oslobodilačkog ustanka na revolucionarnoj devizi i platformi bratstva i jedinstva, prevazilažen je nacionalistički i izolacionistički okvir ove borbe, koji je izražavao ne samo ujedinjene snage malih jugoslovenskih naroda, nego je taj proces značio i začetak izgradnje nove Jugoslavije na federativnom principu.

Dok kontrarevolucija u klasnoj borbi, u borbi protiv socijalističke revolucije nastupa nacionalistički i šovinistički, sa platforme zaštite »nacionalnih interesa« uz glorifikaciju jedne nacije i podstrekanja te nacije protiv drugih nacija, revolucionarni poredak socijalističke revolucije u Jugoslaviji i Narodnooslobodilačke borbe, primenjujući stvaralački marksizam, polazi od platforme internacionalizma, za ujedinjavanje jugoslovenskih naroda u borbi za novu vlast i istovremeno u borbi za isterivanje svih okupatora.

Radnička klasa Jugoslavije sa Komunističkom partijom na čelu i sa svima drugim radnim i rodoljubivim masama Jugoslavije se nije zatvarala nacionalistički autonomistički. Revolucionarni proces vođen od Komunističke partije Jugoslavije, nije značio stvaranje nacionalnih armija svakog pojedinog naroda Jugoslavije vezanih za »svoj korez« i za granice »svoje nacije«. Nosioci klasne i oslobodilačke borbe i revolucije u Jugoslaviji ujedinjavaju se na klasnim pozicijama, ali i na pozicijama oslobodilačke borbe i oni se ujedinjavaju i na pozicijama njihovog nacionalnog oslobođenja u jedinstveni federativni oslobodilački front.

Socijalistička revolucija u korist svih jugoslovenskih naroda prevazilazila je nacionalističke i separatističke pozicije sa stanovišta borbe protiv svakog zatvaranja i parcelizacije oružane borbe u nacionalnim okvirima u kojoj bi borbi svaki narod Jugoslavije zasebno organizovao borbu protiv okupatora odvojeno i nezavisno od ostalih naroda. Nacionalistička i separatistička platforma oružane borbe išla bi samo na ruku kontrarevoluciji. Organizovana kontrarevolucija lakše bi mogla da unosi nepoverenje u izdelfen i iscepan otpor i borbu protiv nje, nego li onda kada je ona ujedinjena i povezana. Fetišizacija i ideologizacija oslobodilačke borbe svake nacije posebno i odvojeno u toku revolucije krile bi u sebi potencijalnu opasnost dok se klasna borba za vlast podredi samo »nacionalnim« interesima, čime bi se gubio smisao socijalističke revolucije. Nacionalni problem i na-

cionalni odnosi u Jugoslaviji u procesu revolucije se pri tome nisu mogli braniti nacionalistički. Naprotiv, internacionalistički prilaz nacionalnom pitanju u toku jugoslovenske revolucije bio je ne samo proklamovan, nego i ostvarivan, pre svega kao solidarnost radničke klase i svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji, pa i van njenih granica. Rešavanjem nacionalnog pitanja se, prema tome, u jugoslovenskoj revoluciji nije moglo ostvariti na separatistički način. Zajedništvo na principu internacionalizma, solidarnosti naroda u revolucionarnom pokretu bili su preduslov za oslobođenje i ravnopravnost svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji.

Uslovi i potrebe revolucije u zajedničkoj borbi za vlast nalagali su da se vojnički — strateški i taktički potezi i aktivnosti revolucije »sele« iz jednog u drugi deo Jugoslavije, da se vojnički-oslobodilački i revolucionarni sastav i poredak naoružanog naroda, u skladu sa interesima i potrebama revolucije, prebacuje iz jednog dela u drugi deo Jugoslavije, iz jedne pokrajine u drugu pokrajinu. Seoba borbe i fronta u toku oslobodilačkog rata i revolucije izražavala je federativni karakter i fenomen jugoslovenskog revolucionarnog poretka i jugoslovenskog revolucionarnog federalizma. Jugoslavija je prema tome, bila jedno jedinstveno poprište revolucionarne borbe, organizovano i usmeravano od Komunističke partije Jugoslavije, koja je vodila revoluciju kao jugoslovenski pokret, u kome se revolucionarni poredak jedne nacionalnosti u skladu sa potrebama ustanka i revolucije u jednom trenutku oslobodilačke borbe i revolucije borio i na teritoriji druge nacionalnosti, u kome se revolucionarni pokret ostvarivao internacionalistički i federalistički.

Za socijalističku revoluciju u Jugoslaviji i za njen poredak nije bilo bitno da li pojedinac koji se dobrovoljno priključio, pripada ovoj ili onoj nacionalnosti, već je bilo bitno, kakav je njegov odnos prema revoluciji, odnosno prema oslobodilačkoj borbi. Kako se on klasno i politički opredeljivao u borbi za oslobođenje zemlje i u revolucionarnoj borbi za vlast.

Jugoslovenska savezna država je stvarana u toku revolucije, na osnovu jednog novog odnosa između naroda, jednog revolucionarnog poretka koji se u revoluciji konstituisao u federativnu strukturu i u federativni poredak, budući da je i sama revolucija izražavala svoj federativni karakter.

Čin oformljenja Jugoslavije kao federativne zajednice ravnopravnih jugoslovenskih naroda, bio je, istina, izražen na Drugom zasedanju AVNOJ-a 1943. godine. Međutim, Jugoslavija kao savezna država stvarana je od samog početka borbe u stvarnim i životvornim odnosima oslobodilačkog rata i revolucije, čija je revolucionarna snaga imala federativni sadržaj, i čiji je tok imao federativne elemente i izražavao federativni smisao.

Istorijski razvitak Jugoslavije je pokazao i potvrdio, da se jedan demokratski proces višenacionalne zajednice ne bi mogao zamisliti bez federacije.

Borba za prevazilaženje nacionalističkih orijentacija i za uklanjanje protivurečnosti između nacija u okviru federativne strukture društva, nije značila da se je federacija uspostavljala i ostvarivala kao

negacija višenacionalnosti u Jugoslaviji. Naprotiv, Federacija je omogućila maksimalnu emancipaciju nacija, posebno onih nacija koje su u saveznoj državi dobile svoje mesto i svoje pravo, kakvo je mesto i pravo dobila i makedonska nacija.

Revolucionarni poredak građen na federativnom principu je ostvarivao zadatak i premisu revolucije na taj način, što se svaki narod u Jugoslaviji borio za svoje oslobođenje i za uspostavljanje vlasti na teritoriji svoje zemlje, svoje pokrajine, ali, istovremeno, revolucionarni poredak je vodio i borbu i za rešavanje pitanja vlasti i nacionalnog pitanja i oslobođenja svakog naroda Jugoslavije. Revolucionarni poredak kao poredak federativne strukture, revolucionarnu i oslobodilačku borbu ostvarivao je kao borbu svih naroda za oslobođenje svoje i ostalih naroda Jugoslavije. Oslobođenje svoga naroda je, znači, bilo uslovljeno oslobođenjem drugih naroda u Jugoslaviji. To je bio uslov federativnog revolucionarnog poretka koji je prevazilazio protivurečne odnose stare jugoslovenske strukture i države i isto tako i odnose okupatorskog poretka u Jugoslaviji, koji je radio na razjedinjavanju jugoslovenskih naroda.

Samoopredeljenje makedonskog naroda za slobodnu Makedoniju u sastavu Jugoslavije

S pravom na samoopredeljenje kroz socijalističku revoluciju i narodnooslobodilačku borbu u Jugoslaviji, makedonski narod je imao da se definitivno odluči o budućem rastu državne strukture posle završene revolucije.

Karakter revolucionarne borbe u Jugoslaviji i ostvarivanje samoopredeljenja u revolucionarnim uslovima činjenicom učešća u oslobodilačkoj borbi i revoluciji, borbom protiv bugarskog okupatora, neprihvatanjem stavova Bugarske radničke partije (komunista), koja je osporavala makedonsku nacionalnu pripadnost makedonskom narodu, kao i borbom protiv ostalih velikosrpskih, velikoalbanskih i drugih buržoaskih i fašističkih snaga, već na početku ustanka u Makedoniji, bio je jasno trasiran put izgradnje makedonske državnosti. U uslovima kada je makedonski narod bio u situaciji državne podeľjenosti, kada su se pored Vardarske Makedonije u Jugoslaviji dva druga dela makedonskog naroda nalazila i to, jedan u Pirinskoj Makedoniji, u sastavu bugarske države, i u partijskoj nadležnosti Bugarske radničke partije (komunista), i treći deo makedonskog naroda u Egejskoj Makedoniji (u Grčkoj), realni izgledi u procesu jugoslovenske revolucije, i pored napora KPJ da se makedonski narod ujedini, nisu postojali.

Tri različita gledanja na makedonsko pitanje, tri državne strukture i tri različita pokreta sa različitim gledištima na makedonsku naciju, koja su bila različita po suštinskom — nacionalnom pitanju, postojanja ili nepostojanja makedonske nacionalnosti, nisu omogućavala ostvarenje davnašnjih težnji celokupnog makedonskog naroda za njegovo ujedinjenje u jednu državu.

KPJ, koja je u toku gotovo celog oslobodilačkog rata i revolucije bila u sukobu sa Bugarskom radničkom partijom (komunista) na

makedonskom pitanju, na pitanju oružane i revolucionarne borbe u Makedoniji i na pitanju partijske teritorijalne nadležnosti, mogla je da ostvaruje program oslobodilačke borbe i revolucije samo u Vardarskoj Makedoniji, znači, samo na teritoriji Jugoslavije.

U odnosu na oslobodilački pokret makedonskog naroda u Pirinskoj i Egejskoj Makedoniji KPJ je bila u poziciji da je taj pokret pomagala i činila sve moguće napore da mu pomogne u pravilnoj orijentaciji.

Makedonski narod u Vardarskoj Makedoniji učestvuje u jugoslovenskoj revoluciji u takvim uslovima u kojima su njegovi istorijski interesi bili vezani za KPJ, koja je od tri komunističke partije (KPJ, Bugarska radnička partija, i Komunistička partija Grčke) jedina priznavala postojanje makedonske nacije.

Narod Vardarske Makedonije poučen istorijskim iskustvom uverio se da odbrana njegove slobode i njegovog suvereniteta može biti trajna samo u zajedničkoj borbi sa ostalim narodima Jugoslavije i pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije.

Ulazeći u revoluciju zajedno sa ostalim narodima Jugoslavije, makedonski narod se već opredelio za federativni sastav buduće jugoslovenske države. Njegovo učešće u revolucionarnoj borbi je bio faktički čin njegovog samoopredeljenja. AVNOJ i ASNOM kasnije su bili samo potvrda toga ostvarenog čina. Taj čin je značio da makedonski narod u Vardarskoj Makedoniji, stvara svoju slobodu, svoju nacionalnu i samostalnu državu, ali ne odvojeno od ostalih jugoslovenskih naroda. Makedonski narod u Vardarskoj Makedoniji se ujedinjuje u jednu saveznu — federativnu i socijalističku državu, koja je značila i ujedinjavanje malih za odbranu od velikih. To je značilo ujedinjavanje malih jugoslovenskih naroda u jednu zajedničku federativnu državu koja je stvorena zajednički, oslobodilačkim i revolucionarnim aktom svih tih malih naroda, koji su u različitim situacijama i istorijskim iskušenjima, neko duže, a neko kraće vreme, bili plen velikih sila.

Smisao jugoslovenskog federalizma još u njegovom nastajanju kroz revoluciju je značio ujedinjavanje malih za osvajanje njihove slobode i nezavisnosti, ali, to je značilo i ujedinjavanje malih u federativni status za očuvanje te stečene nezavisnosti i slobode.

Jugoslovenska revolucija je svojom praksom još jedanput potvrdila osnovni smisao istorijskog procesa nastanka federacije, kao interes i kao bezbednost malih naroda, da samo ujedinjeni mogu stvarati i zajednički braniti svoju slobodu od velikih sila. Prema tome, jugoslovenska federativna zajednica je nastajala u procesu socijalističke revolucije na osnovu dobrovoljnog sporazuma svih njenih naroda, na principu samopredeljenja, koji su u jugoslovenskoj federativnoj državi našli svoj zajednički interes i u kojoj su jedino bili u stanju da nađu uslove za bezbednost svoga nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta.

Stvaranjem savezne države, kao federacije malih naroda Jugoslavije za zaštitu od eventualnog napada velikih, značio je i iskustvo svih malih naroda da razjedinjeni, usamljeni i isparcelisani u okviru svojih malih granica, mogu da postanu brzo i lako plen svake veće sile.

Osnovni interes ujedinjenja u saveznu državu, odnosno državu na federativnom principu nije se iscrpljivalo samo nacionalnom i teritorijalnom emancipacijom. Nacionalno oslobođenje i nacionalna emancipacija podrazumevala je i promenu klasnih odnosa u strukturi novoga društva i buduće države.

Rezultat rešavanja teritorijalnog integriteta i nacionalnog pitanja makedonskog naroda kroz jugoslovesku revoluciju bilo je formiranje nezavisne i samostalne federativne makedonske države u sastavu Federativne Jugoslavije.

Jugoslovenski narodi su se udruživali u Federaciju, ne samo radi opstanka i egzistencije, nego i da bi u takvoj zajednici imali svoju samostalnost, svoj slobodan život i razvitak, da bi se svaka nacionalnost slobodno mogla ostvarivati.

Političko rešenje makedonskog nacionalnog pitanja je svoj puni izraz dobilo u ustavnoj i političkoj funkciji, u odlukama AVNOJ-a koje su garantovale nacionalnu i političku ravnopravnost, kako makedonskom, tako i svakom drugom narodu Jugoslavije.

Odluke AVNOJ-a za makedonski narod su značile život u jugoslovenskoj federativnoj zajednici na osnovi punog teritorijalnog integriteta, nacionalnog suvereniteta, potpune ravnopravnosti sa svim narodima Jugoslavije, sa pravom na razvitak makedonske kulture, sa pravom na slobodu zбора i slobodu dogovora, kao i sa drugim slobodama i pravima.

Iskoristivši svoje pravo na samoopredeljenje, koje je podrazumevalo pravo makedonskog naroda na otcpljenje do ujedinjenja, Makedonija se nije izolovala, ona se nije zatvarala i odvajala od ostalih naroda Jugoslavije. Kao buduća socijalistička republika u SFRJ, ona nije bila samo zajednica po sebi i za sebe. Makedonija je od samog početka bila konstitutivni deo jugoslovenskog revolucionarnog poretka i isto tako konstitutivni deo jugoslovenske federacije, bez koje, jugoslovenska federacija ne bi postojala.

Makedonska republika u SFRJ je nezavisna i samostalna zajednica u kojoj je konstituisan život naroda i narodnosti koji žive u Makedoniji. Ona kao Socijalistička Republika, pored makedonske, kao najbrojnije nacionalnosti obuhvata i tursku i albansku narodnost, kao potpuno ravnopravne narodnosti u Makedoniji i Jugoslaviji.

Ocenjujući značaj borbe makedonskog naroda za nacionalno oslobođenje, sa interesima radničke klase, profesor skopskog univerziteta Aleksandar Hristov piše: »Makedonski narod je u ovom periodu svoje borbe za nacionalno oslobođenje našao u narodima Jugoslavije svoje prirodne saveznike. Sa povezivanjem svojih interesa sa interesima radničke klase, borba makedonskog naroda za nacionalno oslobođenje dobija i novu društveno-političku suštinu. Na ovoj osnovi javljaju se i novi odnosi unutar revolucionarnog pokreta makedonskog naroda, a sama oslobodilačka ideja dobija u homogenosti i unutrašnjem jedinstvu nacije u celini«¹⁾.

¹⁾ Dr Aleksandar Hristov, »Federalizam kao osnovni oblik makedonske državnosti (1893 — 1945. god.)« — »Federalizam i nacionalno pitanje« Zbornik radova, izdanje »Saveza udruženja za političke nauke Jugoslavije«, Beograd 1971., str. 246.

*Socijalistička revolucija u Jugoslaviji bila je odlučujući i konačan čin
samoopredeljenja makedonskog naroda*

Avnoj i makedonsko pitanje

Izgradnja narodne vlasti u Jugoslaviji, preko Narodnooslobodilačkog odbora, u stvari, je značila postepeno nastajanje nove jugoslovenske države. Rušenje stare vlasti, vlasti okupatora i njegovih saveznika je istovremeno označavalo i proces rastajanja nove revolucionarne vlasti i nove jugoslovenske države.

Nova revolucionarna vlast je stvarana iz naroda, iz društvenog bića, najpre kao nenaoružane celine u selima, mestima van gradskih naselja, da bi se vremenom u skladu sa razvitkom revolucionarnog procesa ona sve više razvijala i širila na veće teritorijalne celine — opštine — srezove — okruge, pa sve do stvaranja zemaljskih veća i AVNOJ-a, kao najvišeg narodnooslobodilačkog odbora Jugoslavije.

Stvaranje jugoslovenske države ogledalo se u de facto stvorenoj vlasti. Nova, revolucionarna vlast, ostvarena kroz NOO širom Jugoslavije je nastajala kroz sukob sa starom vlašću, kroz revolucionarnu borbu svih naroda Jugoslavije protiv okupatorskog poretka, odnosno kroz borbu revolucije protiv kontrarevolucije. Nova narodna vlast u Jugoslaviji je označavala suštinsku promenu društvenih odnosa u zemlji u toku Drugog svetskog rata.

Ona je označavala jedan faktički čin — čin stvaranja socijalističke države. Taj faktički čin zaokružene strukture i izgradnje narodne revolucionarne vlasti svoju završnicu je dobio u AVNOJ-u, kao najvišem organu vlasti, odnosno najvišem narodnooslobodilačkom odboru.

AVNOJ je istina bio narodno predstavništvo, koje je donelo odluke ustavno-pravnog karaktera i time je i pravno označilo postojanje nove Jugoslavije. Ali, AVNOJ je pre svega značio potvrdu pre toga već stvorenog faktičkog čina i faktičkog stanja. To stanje je značilo da je u Jugoslaviji uspostavljena vlast radničke klase i ostalih radnih masa pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije. Odluke AVNOJ-a su zato bile potvrda toga već stvorenog faktičkog čina — uspostavljenih narodno-oslobodilačkih odbora u Jugoslaviji, na okupiranoj, oslobođenoj i poluoslobođenoj teritoriji. AVNOJ je bio istovremeno i jedan konstitutivni skup i čin nacionalnih delegacija. On je značio istovremeno i jedno zastupništvo i delegatstvo svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji, koji su došli da izraze volju za rešenje nacionalnog pitanja svojih naroda i narodnosti da se Jugoslavija konstituiše kao socijalistička država, na federativnom principu, kao socijalistička zajednica, čime bi se u osnovi na revolucionaran način moglo da reši nacionalno pitanje i nacionalna ravnopravnost svih naroda i narodnosti u Jugoslaviji.

Odluke AVNOJ-a su za konačno rešenje pitanja Vardarske Makedonije bile odlučujuće. One su, izražavajući pravo svakog naroda na samoopredeljenje, uključujući pravo na otcepljenje i ujedinjenje sa drugim narodima, bile izraz bratstva i jedinstva svih naroda Jugoslavije.

U skladu sa tako izraženom voljom jugoslovenskih naroda 29. novembra 1943. godine AVNOJ je doneo odluku:

»1. Narodi Jugoslavije nikada nisu priznali i ne priznaju komadanje Jugoslavije sa strane fašističkih imperijalista i dokazali su, u zajedničkoj oružanoj borbi, svoju čvrstu volju da ostanu i dalje ujedinjeni u Jugoslaviji.

2. Da bi se ostvario princip suverenosti naroda Jugoslavije, da bi Jugoslavija predstavljala istinsku domovinu svih svojih naroda i da nikada više ne bi dominirale bilo koje hegemonističke klike, Jugoslavija se izgrađuje i izgradiće se na federativnom principu, koji će osigurati punu ravnopravnost Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca, odnosno Srbije, Hrvatske, Slovenije, Makedonije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine.

3. U skladu sa takvom federativnom izgradnjom Jugoslavije, koja se temelji na najpunijim demokratskim pravima, jeste činjenica da već sada u vreme Narodnooslobodilačkog rata, osnovne organe narodne vlasti kod pojedinih naroda Jugoslavije, predstavljaju narodnooslobodilački odbori i zemaljska antifašistička veća narodnog oslobođenja (Glavni narodno-oslobodilački odbor Srbije, Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Hrvatske, Slovenački narodno-oslobodilački odbor, Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke, Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Sandžaka, Inicijativni organ za Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Makedonije) i da je Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije vrhovno, zakonodavno i izvršno predstavničko telo naroda Jugoslavije i vrhovni predstavnik suvereniteta naroda i države Jugoslavije, kao celine.

4. Nacionalnim manjinama u Jugoslaviji osiguraće se sva nacionalna prava.

5. Ova odluka stupa odmah na snagu.

29. novembra 1943. god.
u Jajcu

ANTIFASISTIČKO VEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
JUGOSLAVIJE

SEKRETAR,
Rodoljub Čolaković, s. r.

PREDSEDNIK
Dr Ivan Ribar, s. r.

Odlukom Drugog zasedanja AVNOJ-a je bilo jasno i izričito istaknuto da narodi Jugoslavije ne priznaju nikakvo komadanje Jugoslavije od strane fašističkih imperijalista, jer su svi ovi narodi izrazili u svoju korist i u svome interesu svoju čvrstu volju i dalje ostanu ujedinjeni u Jugoslaviji.

Ova 1. Odluka AVNOJ-a od 29. novembra 1943. godine u odnosu na Makedoniju je značila da se bugarska okupacija izvršena od strane fašističke Bugarske, smatra okupacijom od strane fašističkih imperijalista. Ali, neprihvatanje komadanja Jugoslavije, kao izraz čvrste volje da narodi Jugoslavije i dalje ostanu ujedinjeni u jugoslovenskoj državi, značilo je da makedonski narod nije prihvatio priključenje

Makedonije bugarskoj državi, ni u kakvoj drugoj kombinaciji, pa ni u kombinaciji za koje je rešenje bio CK Bugarske radničke partije (komunista).

AVNOJ, kao vrhovno i zakonodavno telo naroda Jugoslavije je konačno utvrdio preko izabраниh delegata makedonskog naroda, kao i preko delegata ostalih naroda Jugoslavije, da Makedonija ostaje u sastavu Federativne Jugoslavije. Makedonija je tako i faktom i činom ostvarene vlasti kroz narodnooslobodilačke odbore i ustavno-pravnom odlukom AVNOJ-a od 29. 11. 1943. godine ušla u sastav jugoslovenske Federacije.

Asnom je postavio temelje makedonskoj federalnoj državi u Jugoslaviji

»Činjenica da se održava prvi put, posle dugih vekova robovanja makedonskog naroda, zasedanje slobodnog makedonskog sobranja na kome će te Vi, izaslanici makedonskog naroda, slobodno odlučivati o sudbini svoga naroda je istorijski događaj ne samo za makedonski, nego i za sve narode u Jugoslaviji»¹⁾.

T I T O

Prvo zasedanje Antifašističkog sobranja narodnog oslobođenja Makedonije održano sedam meseci posle istorijskog Drugog zasedanja AVNOJ-a (2. avgusta 1944. godine) u manastiru Prohoru Pčinjskom, predstavlja jedan od najkuprnijih istorijskih događaja u istoriji makedonskog naroda.

Prvo zasedanje ASNOM-a je došlo posle trogodišnje borbe makedonskog naroda protiv bugarskog okupatora i protiv svih drugih velikosrpskih i velikobugarskih hegemonista i drugih hegemonističkih snaga, koje su makedonski narod htele da bace u novo ropstvo. Prvo zasedanje ASNOM-a došlo je posle stvaranja partizanskih odreda i Narodnooslobodilačke vojske Makedonije i posle teških borbi koje je naoružani narod Makedonije vodio protiv bugarske fašističke i okupatorske vojske i policije i drugih organa bugarske okupatorske vlasti. Ono je došlo posle trogodišnje borbe makedonskog naroda za oslobođenje zemlje i isterivanje bugarskog okupatora iz Makedonije, kada je makedonski narod već nosio političku i moralnu pobjedu nad bugarskim okupatorskim poretkom i kada je znatan deo Vardarske Makedonije bio potpuno oslobođen.

To je bilo vreme kada je u Makedoniji, kao i u ostalim delovima Jugoslavije bila uspostavljena narodna vlast, vlast narodnooslobodilačkog odbora.

¹⁾ Pozdravni telegram Predsednika Nacionalnog komiteta narednog oslobođenja Jugoslavije Maršala Tita, Prvom Antifašističkom sobranju narodnog oslobođenja Makedonije od 2. avgusta 1944. godine.

Političko stanje u Makedoniji, krajem jula i početkom avgusta 1944. godine, bilo je jasno. Makedonski narod je svojom oružanom borbom i učešćem u revoluciji nedvosmisleno ostvario svoje samoopredeljenje, koje je značilo, da narod Makedonije ne prihvata bugarsku okupaciju i da ne prihvata nikakve kombinacije za njegovo priključenje bugarskoj državi.

Cilj samoopredeljenja, prema tome, bio je izvršen u činu učešća makedonskog naroda u rušenju bugarskog okupatora i u stvaranju narodne vlasti — narodnooslobodilačkih odbora od strane predstavnika makedonskog naroda kao osnove i kao fakta stvaranja makedonske države.

Proces nastajanja i stvaranja makedonske države u okviru jugoslovenske revolucije je išao kroz oslobodilačku borbu i revoluciju makedonskog naroda sa ostalim jugoslovenskim narodima. On je u stvari započet još 1941. godine i svaki revolucionarni akt i dejstvo koje je makedonski narod činio, imao je za cilj rušenje bugarskog poretka, što je značilo istovremeno i akt stvaranja nove države.

Makedonska država je stvarana kroz revolucionarnu borbu, kroz socijalističku revoluciju. Ona je još pre ASNOM-a bila faktički čin postojanja narodne vlasti makedonskog naroda, znači oslobodilačke i revolucionarne borbe. Taj faktički čin preko narodnooslobodilačkih odbora stvorene narodne vlasti, narodne vojske i politički ujedinjenog makedonskog naroda kroz Narodno-oslobodilački front, Prvim zasjedanjem ASNOM-a trebalo je da dobije svoj puni i definitivni državno-pravni i društveno-politički zaokruženi izraz. Taj čin je, u stvari, označavao ostvarenje ciljeva Ilindenskog ustanka makedonskog naroda.

Prvo zasjedanje ASNOM-a je bila potvrda stvorenog. Ali, Prvo zasjedanje ASNOM-a je označavalo i pespektivu budućeg razvitka Makedonije kao federalne jedinice u sastavu Federativne Jugoslavije. U skladu s tim, donoseći značajne odluke na svom Prvom zasjedanju, ASNOM je uputio sledeći proglas:

»Drugog avgusta 1944. godine, na Ilinden, sazvano je Prvo isto-rijsko Antifašističko sobranje narodnog oslobođenja Makedonije — ASNOM. 122 punopravna predstavnika sinova i kćeri makedonskog naroda, oprobani kroz muke i iskušenja Narodnooslobodilačke borbe, okupljeni na svome Prvom zasjedanju u manastiru »Sv. Prohor Pčinjski«, u prisustvu delegata Vrhovnog štaba i Maršala Tita, vojnih savezničkih misija i Glavnog štaba Srbije, izrazili su suverenu volju svoga naroda i doneli su sledeće odluke:

1. Makedonija se proglašava za federalnu državu u novoj Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji.

2. Antifašističko sobranje narodnog oslobođenja Makedonije se konstituiše u vrhovno-zakonodavno i izvršno predstavništvo makedonske federalne države.

3. Donosi se Deklaracija kojom se garantuje sloboda i ravnopravnost svakom građaninu Makedonije, bez razlike na veru, nacionalnost i političku pripadnost; pravo svakog građanina i građanke iznad 18 godina da bira i bude biran; sloboda savesti i veroispovesti; pravo na besplatnu prosvetu itd.

4. Formira se Prezidijum ASNOM-a sa funkcijama narodne vlade makedonske federalne države.

5. Makedonski narodni jezik uvodi se kao službeni jezik.

6. Ilinden, 2. avgust, PROGLAŠAVA se za narodni i državni praznik Makedonije.

7. Formira se Komisija za ispitivanje ratnih zločina, koji su izvršili okupatori i njihove sluge.

8. Formira se Komisija za izradu zakonskih projekata Makedonske federalne države.

9. Izabrano je 40 predstavnika makedonskog naroda za Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije i njegov Prezidijum¹⁾.

Istorijske odluke Prvo zasjedanja ASNOM-a, značile su najveću tekovinu u istoriji borbe makedonskog naroda. One su značile nacionalno oslobođenje naroda Vardarske Makedonije, ali su one značile i socijalno i klasno oslobođenje makedonskog naroda, od buržoaske vlasti.

Prvo zasjedanje ASNOM-a je i pravno i politički značilo izražavanje suverene volje makedonskog naroda na pravo na samoopredeljenje. Ono je značilo pravo makedonskog naroda da stvori svoju državu. ASNOM je još u vreme kada se fašistička Bugarska, kao Hitlerov saveznik sa svojom vojskom i policijom svim silama naslanjala da po svaku cenu održi vlast u Makedoniji, bio proglašen za zakonodavno i izvršno telo makedonske federativne države. ASNOM je bio stvoren, odnosno održan i time proglašena Federalna Makedonija u sastavu Federativne Jugoslavije kada je u Bugarskoj, bila još uvek, čvrsta fašistička vlast.

To je bio čin izgradnje pravnog sistema u Makedoniji, na čijoj su teritoriji važili zakoni federalne makedonske države i zakoni Federativne demokratske Jugoslavije.

Odlukama Prvog zasjedanja ASNOM-a bilo je rešeno nacionalno pitanje u Makedoniji, na temelju odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a. Bila su zagarantovana ustavna prava makedonskom narodu.

Ta osnovna politička prava i slobode odlukama ASNOM-a izražena su kao ustavna prava građana u Deklaraciji ASNOM-a o osnovnim pravima građana Demokratske Makedonije.

To su bil sledeća proklamovana prava i slobode:

1. Svi građani federalne Makedonske države su jednaki i ravnopravni pred zakonima, bez obzira na njihovu narodnost, pol, rasu i veroispovest.

2. Nacionalnim manjinama Makedonije, osiguravaju se sva prava na slobodan nacionalni život.

3. Svakom građaninu je zagarantovana sigurnost ličnosti i imovine, zagarantovano je pravo svojine i privatne inicijative u privrednom životu.

4. Svakom građaninu je zagarantovana sloboda veroispovesti i sloboda savesti.

¹⁾ Proglas Prvog zasjedanja ASNOM-a od 2. avgusta 1944. godine.

5. Svima građanima se garantuje sloboda govora, štampe, zbora, dogovora i sloboda udruživanja.

6. Izborno pravo Demokratske Makedonije, vrše birači tajnim glasanjem na osnovu opšteg, jednakog, neposrednog i ličnog izbornog prava.

7. Pravo da biraju i da budu birani u sva izborna tela u narodnoj vlasti ima svaki građanin i svaka građanka, koji su navršili 18 godina, ako nisu optuženi za neki prestup.

Dok traje Narodno-oslobodilački rat, po Odluci ASNOM-a, može se odstupati od principa tajnog i neposrednog glasanja.

Maloumna lica, kao i lica koja su otpuštena u interesu nacionalnog Narodnooslobodilačkog rata, lišavaju se prava po tački 5. i 6. ove Deklaracije.

8. Dužnost je i čast svakog za oružje sposobnog građanina, bez razlike na narodnost i veru da učestvuje kao vojnik u redovima NOV-e i partizanskih odreda.

9. Zabranjuje se i svaka fašistička i profašistička delatnost, jer je protiv slobode i nezavisnosti bratske zajednice naroda Jugoslavije.

10. Svakom građaninu je zagarantovano pravo žalbe protiv rešenja organa vlasti, na način predviđen u zakonu. Svaki građanin ima pravo molbe i žalbe kod svih državnih vlasti.

11. Narodna vlast se stara da suzbije nepismenost i da podigne narodnu kulturu, kao i da osigura besplatnu prosvetu.

U MANASTIRU »SV. PROHOR PČINJSKI«
NA ILINDEN 2. AVGUSTA 1944. GODINE

NARODNOG OSLOBOĐENJA MAKEDONIJE
ANTIFAŠISTIČKO SOBRANJE

Dr DIMITRIJE KULIĆ,
professor

— Summery —

The formation of the new Yugoslav state, as a unitarian or as a federative socialist country was such a question on which first of all depended the successful result of the yugoslav revolution and in connection with it, on which question depended the solution of the Macedonian national question in Yugoslavia.

The building of the federal system in Yugoslavia was completely clear beforehand defined orientation, the line of struggle and the task of the Communist party of Yugoslavia since its formation.

Federation in Yugoslavia was an unavoidable and a real need of all the peoples of Yugoslavia as for the decision of the question of the government, as the first question of revolution, as well as for the solving of the national question as one of the essential questions of the revolution.

The federation of the future Yugoslav country was the vision of the Yugoslav revolutionary order and as its only alternative and possible supposition.

The socialistic order in Yugoslavia, for sure, could not win and exist if the federalism was not built in its victory. The federation in Yugoslavia was the chief supposition for the outermost result of the revolution. From the standpoint of such a historical necessity for the creation of the federation, yugoslav federative order appeared as a phenomenon of the national and social complexity as well as the phenomenon of the existing social relations.

Yugoslav federal country was created during the revolution, through the revolutionary order which was constituted as a federative order in the process of the revolution.

The act of the creation of Yugoslavia as a federative community of the people having equal rights was built since the very beginning of the Yugoslav revolution.

The revolutionary order was built on the federative principle, the common struggle of all yugoslav peoples.

The liberation of each people conditioned the liberation of the other peoples of Yugoslavia.

The right for self-determination through the socialistic revolution, Macedonian people used as their last act for the formation of their national country in connection with the Social Federative Yugoslavia.

The Macedonian people at Vardar Macedonia take part in Yugoslav revolution in such conditions in which their historical interests were connected with CPY, which among the three communist parties (CPY, Bulgarian workers party and Communist party of Greece) the only one accepted the existence of the Macedonian nation and the struggled for its emancipation.

The result of the decision of the territorial integrity and the national question of the Macedonian people through yugoslav revolution was in forming an independent Macedonian country in the structure of Federative Yugoslavia.

Political decision of the Macedonian national question has got its full expression in the constitutional and political function, in the decisions of AVNOJ and later in the decisions of ASNOM.